

Albanska obitelj Kruta i neki njezini zaslužni pojedinci – prilog poznavanju istočnojadranskih komunikacija u ranom novovjekovlju

Tema rada je obitelj Kruta (Crutta, Cruta), zavičajem iz sjeverne Albanije, čiji su pojedinci kroz niz stoljeća imali zapaženu ulogu u raznolikim sastavnicama povijesti istočnojadranskoga uzmorja. Rad se zasniva na raščlambi dosadašnjih saznanja historiografije i arhivskih vrela (iz Državnog arhiva u Zadru i Državnog arhiva u Mlecima). Kronološkim slijedom prati se životni put i djelovanje ondje pojedinaca odvjetaka obitelji Kruta, pri čemu je težište istraživanja ponajprije usmjereno na razdoblje mletačko-turskih ratova u XVII. stoljeću (Kandijski i Morejski rat), kada niz članova iz roda Kruta obnaša važne činove u mletačkim postrojbama (Mihovil Kruta, Franjo Kruta). Uz Krute koji su se istaknuli kao mletački vojni zapovjednici, važno mjesto imale su i duhovne osobe iz te obitelji, među kojima je zasigurno najzapaženiji skadarski biskup Franjo Kruta (prva polovica XVII. stoljeća). Na kraju rada zaključuje se kako obitelj Kruta, iako nedovoljno obrađivana u historiografiji, pripada među istaknute albanske obitelji ranoga novovjekovlja, čiji su odvjetci dali zapažene prinose povijesti širega područja istočnojadranske obale.

Ključne riječi: Mletačka Republika, Dalmacija, Albanija, Skadar, Zadar, rani novi vijek, vojna povijest, crkvena povijest, povijest obitelji, mletačko-turski ratovi

Proučavanje djelovanja pojedinih obitelji i njihovih zaslužnih odvjetaka, kao i vrednovanje njihove uloge i prinosa u političkom, gospodarskom, društvenom, crkvenom i kulturnom razvoju naših krajeva i gradova, nedvojbeno je tema koja zavrjeđuje punu istraživačku pozornost. Promatramo li, međutim, na prostoru duž istočnojadranske obale (područje koje je i središnja tema ovoga rada), stupanj historiografske obrađenosti pojedinih obitelji kroz više stoljeća njihova opstojanja i prinosa, zapaziti ćemo da je zapravo riječ o relativno malom broju istraživački pomnije obrađenih i – upravo stoga – znanstvenoj i široj javnosti poznatijih obitelji. Takav su primjer,

spomenimo tek one najvažnije (i vrlo pomno obrađene) zadarski plemići iz roda Madijevaca, Matafara, Fanfogna ili Grisogona, šibenski Divnići, Šižgorići i Vrančići, trogirске obitelji Andreis, Cipiko ili Garagnin, kotorske Buće, Bizanti i Bolica i dr. Zasigurno su više i pomnije, i ne samo od strane hrvatske historiografije, bili obrađivani dubrovački vlasteoski rodovi, ali je jamačno da i o njima historiografija – uz sav trud i prinose – nije ni približno dovoljno posvetila istraživačku pozornost.¹

U povijesti istočnojadranske, posebice hrvatske obale, nemalu su ulogu imale obitelji koje svojim zavičajnim podrijetlom nisu pripadale krajevima i gradovima u kojima su neki od njihovih najzaslužnijih potomaka djelovali i ostavili najviše svojih tragova. Njihov spomen često je, možda baš i stoga, površan i nedovoljan, sveden na puku zabilježbu uklopljenu u kontekst neke druge, istraživaču privlačnije i prihvatljivije teme. Tema ovoga rada, koji svojim opsegom i istraživačkim zahvatom ne može težiti punoj cjelovitosti, upravo je jedna takva obitelj, zabilježena u raznolikim arhivskim vrelima, znana (obično samo kao podatak) u nizu radova historiografije, ali do sada neobrađena kao zaokružena tema. Riječ je o obitelji Kruta (*Crutta*, *Crutta*), zavičajem iz sjeverne Albanije, čiji su odvjetci kroz niz stoljeća imali zapaženu ulogu u raznolikim sastavnicama povijesti istočnojadranskoga uzmorja od Mletačke Albanije do Zadra.

Obitelj Kruta slijedila je, svojom sudbinom, životni put cijeloga niza albanskih obitelji i pojedinaca s kraja srednjeg i početka ranog novog vijeka. Prijelomno doba, pri tome, zasigurno je bilo XV. stoljeće, razdoblje u kojemu albanski gradovi i cijelo albansko uzmorje, do tada sastavni dio mletačkih prekojadranskih stečevina, za duga stoljeća unaprijed potpadaju pod osmanlijsku vlast. Padom Skadra – posljednjeg mletačkog obrambenog bastiona i najvažnijega grada na današnjem albanskom uzmorju – pod osmanlijsku vlast 1479. godine (nakon višegodišnjih osmanlijskih opsada), za stanovništvo toga područja (najvećim dijelom katoličke vjere) započinje višestoljetna agonija borbe za opstanak i puko preživljavanje. Iako su iseljavanja s tih područja otpočela i mnogo prije (izvori ih zapažaju već od početka XV. stoljeća), nakon prijelomne 1479. godine albanski gradovi sustavno gube najelitniji dio svojega stanovništva.² Odvjetci istaknutih plemićkih obitelji, ponajprije onih

1 Ne težeći cjelovitosti pregleda historiografije o dalmatinskom patricijatu, usporedi ovdje neka djela: Irmard Mahnken, *Dubrovački patricijat u XIV veku*, Posebna izdanja SANU, knj. 340, Beograd, 1960; Zdenka Janeković-Römer, *Rod i grad: dubrovačka obitelj od XIII. do XV. stoljeća*, Zagreb, 1994; Ista, *Okvir slobode: dubrovačka vlastela između srednjovjekovlja i humanizma*, Dubrovnik, 1999; Mladen Andreis, Trogirski patricijat u srednjem vijeku, *Rasprave iz hrvatske kulturne prošlosti*, Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu, sv. 2, Zagreb, 2002, str. 5-210; Zrinka Nikolić, *Rodaci i bližnji: dalmatinsko gradsko plemstvo u ranom srednjem vijeku*, Zagreb, 2003; Stjepan Čosić – Nenad Vekarić, *Dubrovačka vlastela između roda i države: salamankezi i sorbonezi*, Zagreb – Dubrovnik, 2005.

2 Iste demografske značajke, posebice kada je riječ o elitnom starosjedilačkom dijelu stanovništva, bilježimo i u primjeru Ulcinja i Bara, također gradova u sastavu Mletačke Albanije. Iseljavanja iz tih gradova otpočinju i mnogo prije njihova pada gradova pod Osmanlije (1571. godine), a u XVII. i XVIII. stoljeću etnički i vjerski sastav tamošnjega stanovništva temeljito je promijenjen na

iz sjeverne Albanije, od tada se sve učestalije bilježe u političkom, društvenom, vojnom, vjerskom i kulturnom životu krajeva i gradova od barsko-ulcinjskoga priobalja (do 1571. godine) i Boke kotorske, preko Dubrovnika do Zadra, Istre i Mletaka. Gini (*Ginni*) u Zadru i Dalmaciji, Brutti u Kopru i Istri, Zaguri u Mlecima, obitelji Scura i Progina diljem Dalmacije i mletačkih bojišta od Furlanije do Levanta, samo su neki primjeri zabilježenih i znanih albanskih iseljeničkih obitelji koje su, najčešće trajno napuštajući svoj zavičaj, pridonosile razvoju i uspješnosti svoje, povijesnim okolnostima odabrane nove domovine. O njima, kako je rečeno, postoje saznanja u historiografiji, ali su ona najčešće fragmentarna, nepotpuna i uglavnom navedena u kontekstu obradbe neke druge istraživačke teme. Primjer jedne takve iseljeničke obitelji, neopravdano izostavljene iz pomnije istraživačke obradbe, jest i albanski rod Kruta, a neki su njegovi istaknuti pojedinci središnje istraživačko zanimanje ovoga rada.

U ovom su radu kao osnovna izvorna građa uporabljeni Spisi zadarskih bilježnika (dalje: SZB), pohranjeni u Državnom arhivu u Zadru (dalje: DAZd). Iz tog su fonda korištene oporuke zadarskih bilježnika kako one kojih su oporučitelji sami članovi obitelji Kruta, tako i one u kojima se neizravno bilježe odvjetci te albanske obitelji. Oporučitelji su ponajprije vojnici zavičajem iz raznih dijelova Mletačke Albanije, uglavnom su albanske etničke pripadnosti, a njihova je vojnička služba često vezana uz časnike iz obitelji Kruta. Oporuke datiraju iz XVII. stoljeća (od 1603. do 1684. godine), a vrijedno je spomenuti da su poglavito nastale u doba uoči i tijekom Kandijskoga rata (1645.-1669.), kada je aktivnost vojničkoga dijela članova obitelji Kruta (kao i drugih časnika i vojnika zavičajem iz Mletačke Albanije) bila i najizrazitija te kada je Zadar – glavni grad mletačkih stečevina na istočnojadranskoj obali – u vojničkom smislu bio najvažnija mletačka obrambena utvrda. Uz oporučne spise zadarskih bilježnika, kao vrelo je uporabljen i jedan istražni proces mletačke

štetu dotadašnjeg katoličkog žiteljstva. O iseljavanjima s područja Mletačke Albanije (poglavito u Mletke) usporedi neka djela: Brunhilde Imhaus, *Le minoranze orientali a Venezia 1300-1510*, Roma, 1997; Lovorka Čoralčić, Zadarski kapetan XVII. stoljeća – Ulcinjanin Dominik Katić, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu*, sv. 22, Zagreb, 2004, str. 213-233; Ista, Iz prošlosti istočnoga Jadrana – tragom iseljenika iz grada Ulcinja u Mlecima, *Povijesni prilozi*, god. 23, sv. 27, Zagreb, 2004, str. 37-56; Ista, Izbjeglištvo kao sudbina – Barani u Mlecima (XIV-XVII. st.), *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu*, sv. 23, Zagreb, 2005, str. 87-185; Ista, *Barani u Mlecima: povijest jedne hrvatske iseljeničke zajednice*, Zagreb, 2006; Ista, Mletački podanici i osmanlijski prognanici – skadarski iseljenici u Mlecima (XIV-XVIII. st.), *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, sv. 25, Zagreb, 2007, str. 59-102; Ista, Albanska obitelj Ginni u povijesti Dalmacije i Istre (XVI. i XVII. st.) – prilog poznavanju komunikacija duž istočnojadranske obale, *Povijesni prilozi*, god. 26, br. 33, Zagreb, 2007, str. 271-287.

inkvizicije (*Santo Uffizio*), pohranjen u mletačkom Državnom arhivu (*Archivio di Stato di Venezia*, dalje: ASV) u kojem se – neizravnom ubilježbom – spominje i jedan član obitelji Kruta iz XVII. stoljeća.

U istraživanju je uporabljeno i nekoliko zbirki tiskanih vrela i kronika. Ponajprije je riječ o gradivu koje se odnosi na vojna događanja u Dalmaciji tijekom Kandijskoga rata (kronika šibenskog povjesnika Franje Divnića te zbirka vrela Boška Desnice *Istorija kotarskih uskoka*) u kojemu je posebno zapažene tragove ostavio tada najpoznatiji Kruta – mletački časnik i guvernadur Mihovil.³ Za poznavanje djelovanja Franje Krute – skadarskoga biskupa i upravitelja Budvanske biskupije (XVII. stoljeće) nekoliko podataka saznajemo iz zbirke Marka Jačova *Spisi Tajnog vatikanskog arhiva XVI-XVIII veka*,⁴ dočim je Ljubićev Skadarski zemljišnik iz 1416. godine važno vrelo za utvrđivanje zavičaja obitelji Kruta i njihovih posjeda na području sjeverne Albanije.⁵

Kada je riječ o prinosima historiografije, možemo utvrditi da ne postoji nijedan cjelovit rad koji obrađuje povijest obitelji Kruta, ali ni – u zasebnoj i zaokruženoj formi – djelovanje nekih od njezinih najistaknutijih odvjetaka. Stoga neke podatke o njima – kako o obitelji u cjelini, tako i o pojedincima – bilježimo u monografijama i radovima koji se bave nekim sastavnicama iz prošlosti albanskoga i današnjeg crnogorskog priobalja, vojnom i društvenom povijesti Dalmacije (posebice zadarskog područja) u XVII. stoljeću (Kandijski i Morejski ratovi), kao i u djelima koja obrađuju migracijske procese s područja Mletačke Albanije u ranom novom vijeku. Tako nekoliko podataka (zasnovanih ponajprije na spomenutom Ljubićevom Skadarskom zemljišniku) o matičnim krajevima Kruta i njihovim odvjetcima u XV. stoljeću bilježe djela Ivana Božića, Aleksandra Deroka i Miloša Antonovića,⁶ dočim su djela o povijesti biskupija na području od Budve do sjeverne Albanije važna za prikupljanje podataka o zapaženom skadarskom crkvenom dostojanstveniku Franji Kruti.⁷ Najviše podataka o članovima obitelji Kruta bilježimo u djelima koja se odnose na vojnu

3 Franjo Divnić, *Povijest Kandijskog rata u Dalmaciji* (preveli Smiljana i Duško Kečkemet), Split, 1986; Boško Desnica, *Istorija kotarskih uskoka (1646-1684)*, sv. I, Beograd, 1950.

4 *Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda*, SANU, II. odeljenje, knj. 22, Beograd, 1983. Usporedi i gradivo koje je objavio Karlo Horvat u radu Novi historijski prilozi za poviest Albanije iz rimskih arhiva, *Vjesnik Kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga Zemaljskoga arkiva*, god. XI, Zagreb, 1909, str. 79-106.

5 Šime Ljubić, Skadarski zemljišnik od god. 1416, *Starine JAZU*, sv. 14, Zagreb, 1882, str. 30-57.

6 Ivan Božić, *Nemirno Pomorje XV veka*, Beograd, 1979; Aleksandar Deroko, U Bodinovoj prestolnici: putopisno arhitektonske zabeleške iz Skadra, *Starinar: organ Arheološkog društva u Beogradu*, III. serija, knj. V. (za 1928, 1929. i 1930. godinu), Beograd, 1930, str. 128-151; Miloš Antonović, *Grad i župa u Zetskom primorju i severnoj Albaniji u XIV i XV veku*, Beograd, 2003.

7 Daniele Farlati – Giacomo Coleti, *Illyricum sacrum*, sv. VII, Venetiis, 1817; Jovan Radonić, *Rimska kurija i južnoslovenske zemlje od XVI do XIX veka*, Posebna izdanja SANU, sv. CLV, Beograd, 1950; Ivan Jovović, *Iz prošlosti dukljansko-barske nadbiskupije*, Bar, 2004; L. Čoralić, Prilog životopisu barskog nadbiskupa Franje Leonardisa (1644-1645), *Croatica Christiana periodica*, god. XXIX, br. 55, Zagreb, 2005, str. 79-95.

povijest Dalmacije, posebice na razdoblje mletačko-turskih ratova u XVII. stoljeću. Uz neka opća djela, koja opsegom istraživanja zahvaćaju šire područje dalmatinsko-bokeljske bojišnice, za poznavanje djelovanja najistaknutijih časnika iz obitelji Kruta (Mihovila i Franje Krute) posebno su važna djela koja težište istraživanja upravljaju na onovremena vojna događanja na zadarskom, biogradskom i šibenskom ratištu. Iako se nerijetko isti podatci ponavljaju u radovima više autora (primjerice, o vojnim zaslugama Mihovila Krute u početnim godinama Kandijškoga rata), njihov nam zbir omogućuje šire saznanje o ovim zaslužnima albanskim časnicima i ukazuje na njihovu važnost u društvenoj i vojnoj povijesti Dalmacije u ranom novom vijeku.⁸ Nadalje, nekoliko podataka o Krutama nastanjenim u Zadru u drugoj polovici XVI. i u početnim desetljećima XVII. stoljeća, bilježimo i u vrijednim demografskim pregledima Romana Jelića.⁹ Naposljetku, sažete podatke o Krutama (ponajprije časnicima u mletačkoj vojnoj službi) bilježimo u nekoliko radova koji se odnose na proučavanje migracijskih procesa duž istočne i zapadne jadranske obale u ranom novom vijeku.¹⁰

8 Giuseppe Sabalich, *Guida archeologica di Zara*, Zara, 1897; Isti, *Huomeni d'arme di Dalmazia*, Zara, 1909; Luka Jelić, Povjesno-topografske crtice o biogradskom primorju, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, sv. 3, Split, 1898, str. 33-126; Seid M. Traljić, Zadar i turska pozadina od XV do potkraj XIX stoljeća, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. 11-12, Zadar, 1965, str. 203-227; Amos Rube Filipi, Biogradsko-vransko primorje u doba mletačko-turskih ratova, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. 19, Zadar, 1972, str. 405-498; Grga Novak, Šibenik u razdoblju mletačke vladavine 1412-1797. godine, u: *Šibenik: spomen-zbornik o 900. obljetnici*, Muzej grada Šibenika, Posebna izdanja, sv. 1, Šibenik, 1976, str. 134-273; Lucijan Kos, Dva rukopisna izvještaja u mletačkim arhivima iz godina 1125. i 1646. o rušenju Biograda, *Biogradski zbornik: Biograd i njegova okolica u prošlosti* (Zbornik radova sa znanstvenoga skupa održanog u Biogradu od 11. do 13. studenoga 1988. godine), Zadar, 1990, str. 409-429; M. Jačov, Le guerre Veneto-Turche del XVII secolo in Dalmazia, *Atti e memorie della Società Dalmata di storia patria*, sv. 20, Venezia, 1991; L. Čoralić, Mletački kapetan XVII. stoljeća – splitski plemić Jakov Tartalja, *Mogućnosti*, god. XLI, br. 4-6, Split, 1994, str. 166-182; Ista, Biograd u XVII. i XVIII. stoljeću, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 37, Zadar, 1995, str. 379-410; Šime Peričić, Neki Dalmatinci – generali stranih vojski, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 42, Zagreb-Zadar, 2000, str. 195-220; L. Čoralić, Zločin ili junaštvo? – Kandijški rat u Dalmaciji prema kronici šibenskog povjesničara Franje Divnića, Prilozi z mednarodne znanstvene konferencie »Govorica nasilja«, Koper, 11-13. X. 2001, *Acta Histriae*, 10, Koper, 2002, sv. 2, str. 549-570.

9 Roman Jelić, Stanovništvo Zadra u drugoj polovici XVI. i početkom XVII. st. gledano kroz matice vjenčanih, *Starine JAZU*, sv. 49, Zagreb, 1959, str. 349-509; Isti, *Popis imena svećenika, redovnika i redovnica u crkvenim maticama sv. Stošije u Zadru (1569-1706)*, Zadar, 1990.

10 L. Čoralić, Pod stijegom Sv. Marka – tragovima hrvatskih časnika u Mlecima, *Hrvatska revija*, god. XLIX, sv. 1-2, ožujak-lipanj 1999, Zagreb, 1999, str. 321-332; Ista, *U gradu Svetoga Marka: povijest hrvatske zajednice u Mlecima*, Zagreb, 2001; Ista, Zadarski kapetan XVII. stoljeća – Ulcinjanin Dominik Katić, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu*, sv. 22, Zagreb, 2004, str. 213-233; Ista, Albanska obitelj Ginni u povijesti Dalmacije i Istre (XVI. i XVII. st.) – prilog poznavanju komunikacija duž istočnojadranske obale, *Povijesni prilozi*, god. 26, br. 33, Zagreb, 2007, str. 271-287.

Sveukupno ocjenjujući uporabljivost dosadašnjih saznanja historiografije, kao i raspoloživih arhivskih vrela, možemo zaključiti da nam – iako ne postoje zao-kruženi radovi o ovoj problematici – pružaju osnovne podatke na osnovu kojih je moguće rekonstruirati prinose članova obitelji Kruta albanskoj, dalmatinskoj i hrvatskoj povijesti. Posebno se to odnosi na najpoznatije odvjetke te obitelji – časnike Mihovila i Franju, kao i na biskupa Skadra Franju Krutu. Stoga ću u ovom radu, razmatranjem postojećih vrela i podataka iz historiografije, prateći ih kronološkim slijedom, prikazati djelovanje odvjetaka obitelji Kruta na području od Albanije do Dalmacije. Težište istraživanja posebno je pri tome upravljeno na iseljenike iz roda Kruta, zaslužnike u dalmatinskoj društvenoj, crkvenoj i vojnoj povijesti u ranom novovjekovlju. Cilj je ovoga rada, nadalje, ukazati na živost i bogatstvo komunikacija ljudi duž istočnojadranske obale te naposljetku osvijetliti djelovanje i prinose jedne nedovoljno poznate, ali značajem izrazito zapažene albanske obitelji.

Na osnovu podataka iz Skadarskog zemljišnika saznajemo za mjesto matičnoga podrijetla obitelji Kruta. Riječ je o albanskim katoličkim selima Kakarići (*Cacarici*, *Chacharichi*, *San Nicolò de Chacharichi*, današnji albanski naziv *Kakarriq*) i Krute (*Cruetin ouero Franchesì*). Prema podacima iz Zemljišnika, u Kakarićima se 1416. godine bilježi kao posjednik *Giergi Crutta*, dočim su, prema istom izvoru, posjednici u Krutama *Toma*, *Palli Crutta el grando*, *Palli Crutta el pizolo* i *Chiura relicta Giergi Crutta*.¹¹ U selu Krute bilježi se, ali nešto kasnije (1440. godine) kao glavar sela Andrija Kruta.¹² Za naselje Kakarići, koje opstoji i danas, znamo da je smješteno u Zadrimlju, na putu između Skadra i Lješa.¹³ Međutim, lokalitet odnosno naselje Krute bilježimo, uz sitne razlike u pisanju nazivlja, na više mjesta u okolici Ulcinja. Ondje se (također i danas) nalazi naselje Kruta, nedaleko je zaljev i selo Kručë, a nešto sjevernije od Ulcinja naselje je Krute. Svi su ovi lokaliteti, držimo da je vrlo vjerojatno, stekli ime prema toj uglednoj albanskoj obitelji koja je ondje u prošlosti raspolagala s brojnim zemljišnim posjedima.¹⁴

Za ostatak XV. stoljeća, kao i za veći dio XVI. stoljeća, ne posjedujemo podatke o članovima obitelji Kruta. Sigurno je, međutim, da se nakon pada Skadra i skadarskog kraja (1479.), kao i Ulcinja i Bara (1571.) pod osmanlijsku vlast, brojni članovi ove obitelji iseljavaju prema sigurnijem sjeveru. Zadar – glavni grad mletačkih

11 Š. Ljubić, Skadarski zemljišnik, str. 45-46, 51-52.

12 I. Božić, *Nemirno Pomorje*, str. 294.

13 Usporedi: A. Deroko, U Bodinovoju prestolnici, str. 142; Theodor A. Ippen, *Scutari und die nordalbanische Küstenebene*, Sarajevo, 1907, str. 51.

14 Prema podacima iz Skadarskog zemljišnika (str. 49) Krute se bilježe i u tamošnjem selu Samarisi (*Calozorzi Crutta*, *Bencha relicta de Stancho Crutta* i *Zorzi fio de Calozorzi Crutta*). Godine 1422. na skadarskom se području kao posjednici bilježe i Andrija i Nika Kruta (M. Antonović, *Grad i župa*, str. 263).

istočnojadranskih stečevina i u vrijeme mletačko-turskih ratova glavno mletačko obrambeno uporište, tada postaje bazom za privremeno ili trajnije mjesto obitavanja brojnih iseljenika s područja Albanije. Upravo se iz tog razloga najveći broj članova obitelji Kruta kojima se bavi ovaj rad bilježi u izravnoj vezi s djelovanjem u Zadru ili njegovoj bližjoj okolici. Tako s kraja XVI. i početkom XVII. stoljeća u Zadru bilježimo nekoliko odvjetaka obitelji Kruta: 1596. godine spominju se u popisu zadarskog stanovništva Margareta pokojnog Nike, a 1605. *Paula Crutta Albanese*.¹⁵ Približno u isto vrijeme u Zadru je djelovao zapovjednik vojnog okružja (guvernador) Vuko Kruta. Podatak o Vuku saznajemo iz oporuke njegove supruge Konstantine, kćeri pokojnoga guvernadura Vlamiya (vjerojatno Grka). U sažetoj oporuci saznajemo za njezine obiteljske posjede u Kefaloniji, veze s crkvom pravoslavnih vjernika u Zadru (sv. Ilija), kao i za ostavštine zadarskim benediktinkama sv. Marije (čiju crkvu odabire kao mjesto svog posljednjeg počivališta). Završnom oporučnom željom Konstantina sav preostatak svoje imovine poklanja suprugu Vuku Kruta. Oporuka je otvorena 26. lipnja 1603., neposredno nakon smrti oporučiteljice.¹⁶

Vuko Kruta jedan je od prvih odvjetaka te obitelji koji su časničku službu u mletačkoj vojsci obnašali u gradu Zadru. U sljedećim dokumentima izrijekom se spominju i drugi pripadnici roda Kruta koji su u različitim rodovima mletačkih postrojbi obnašali zapažene i odgovorne vojne dužnosti. Godine 1608.-1611. u Zadru je zabilježen Jakov Kruta *Albanese*,¹⁷ kapetan »naoružanih barki« (*Barche armate, Barche armate contro Usocchi, Barche armate Croate*), elitnih mletačkih jedinica zaduženih za nadzor plovnih putova na sjevernom Jadranu (osobito u borbama protiv uskoka). Posadu ovih naoružanih mornaričkih jedinica činili su Hrvati, Crnogorci i Albanci, zavičajem sa šireg područja mletačkih prekojadranskih posjeda, posebice s područja nekadašnjih mletačkih stečevina u Albaniji.¹⁸

Vjerojatno je Šimun Kruta, u izvoru iz 1626. godine zabilježen kao sin kapetana Jakova (tada već pokojnoga), sin prethodno spomenutog zapovjednika mletačke

15 R. Jelić, Stanovništvo Zadra, str. 389.

16 DAZd, SZB, Francesco Primizio (1590-1608), b. VI. (Testamenti aperti), br. 156, 9. I. 1603.

17 R. Jelić, Stanovništvo Zadra, str. 389.

18 Prema istraživanjima Miroslava Bertoše, najboljeg poznavatelja ove problematike, »naoružane lađe« spominju se u mletačkim izvorima kao borbene posade od Kopra do Marana, od mletačkog Lida do Sacca di Goro, utvrde pokraj rukavca Donzelle u delti rijeke Pad (Miroslav Bertoša, *Izazovi povijesnog zanata: lokalna povijest i sveopći modeli*, Zagreb, 2002, str. 41). Brojne podatke vidi i u Bertošinoj sintezi *Mletačka Istra u XVI i XVII stoljeću*, sv. I-II, Pula, 1986. te u zbirci građe koju je priredio isti autor (*Pisma i poruke istarskih rektora*, sv. I, od 1607. do 1616, Monumenta Spectantia Historiam Slavorum Meridionalium, sv. 52, Zagreb, 1979). Usporedi i: Gligor Stanojević, *Senjski uskoci*, Beograd, 1973, str. 60-65; John R. Hale, *L'organizzazione militare di Venezia nel '500*, Roma, 1990, str. 317; Ennio Concina, *Le trionfanti e invitissime armate Venete*, Venezia, 1972, str. 34; L. Čoralić – Nedjeljka Balić-Nižić, *Iz hrvatske vojne povijesti – Croati a cavallo i Soldati Albanesi*, njihova bratovština i gradivo o njezinu djelovanju od 1675. godine do sredine XVIII. stoljeća, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu*, sv. 24, Zagreb, 2006, str. 75.

ratne flote za sjeverni Jadran. Raspoložemo njegovom oporukom (napisana početkom 1626. godine), pohranjenom u Državnom arhivu u Zadru,¹⁹ iz koje je razvidno kako je obitelj toga člana roda Kruta zavičajem iz albanskog sela Kakarići (*de Cacarichi d'Albania*). Šimun, i sam kapetan u mletačkoj vojsci, stanovnik je Zadra, a njegovo se obitavalište nalazi u strogom središtu grada, nedaleko od stolne crkve. Izvršitelj posljednjih želja albanskoga kapetana je ugledni ninski duhovnik i tamošnji arhiđakon Matija Uticense. Pretežit dio oporuke Šimuna Krute odnosi se na različita novčana potraživanja. Od trgovca Dominika Leke (*Lecha*), albanskog trgovca nastanjenog u Zadru, Šimun potražuje 150 dukata te ih – nakon njihove naplate – dariva supruzi Marijeti, kćeri pokojnoga kapetana Dimitrija Mosore (*Mossora*). Nadalje, napominje kako je proteklih dana isplatio Matiji zvanom Mrvica (*Maruizza*) iz Biograda (*Zarauecchia*) 40 reala za nabavku žita i raznih drugih kućnih potrepština. Do trenutka pisanja oporuke Mrvica nije ništa od zatraženog nabavio te oporučitelj određuje da se uplaćena svota vrati i preda spomenutoj Marijeti. Supruzi ostavlja i dug *da un certo Morlaco nominato Michiel* (kojemu ne zna prezime) u iznosu od deset reala (o čemu svjedoči potvrda Vulete Kužinovića iz Sv. Filipa i Jakova) te pet reala duga koji mu ima isplatiti zadarski obućar Matija *Pellus*. Slijedi, potom, nekoliko navoda koji se odnose na najbliže članove obitelji te koji nam svojim podacima dodatno proširuju saznanja o obitelji Kruta. Od svoga rođaka kapetana Jakova Krute (trenutno stacioniranog u Italiji) potražuje 80 dukata i ostavlja ih *per segno d'amore* svom nećaku Mihovilu Kruta. Nadalje, kćeri Anzeloti u nasljedstvo ostavlja raspolaganje nad svim stočnim fondom koji Šimun posjeduje u Sv. Filipu i Jakovu, a nalaze se u najmu kod već spomenutog Vulete Kužinovića. Sinu Andriji namjenjuje svu svoju odjeću, do čim se između Andrije i nećaka Mihovila (obojuje očito vojnika u mletačkoj službi) ima podijeliti sva oporučiteljeva vojna oprema i oružje. U završnom dijelu oporuke Šimun Kruta izrijeком napominje kako supruga Marijeta nije u miraz ništa pridonijela te kako su čak i njezini odjevni predmeti stečeni njegovim sredstvima. Usprkos tome Šimun svu imovinu u kući (odjeća, pokućstvo i drugo) namjenjuje supruzi Marijeti, a u slučaju njezine ponovne udaje polovica iste imovine pripada njihovoj kćeri Anzeloti. Sva svoja preostala dobra (osim imanja u Albaniji koji ostavlja kćeri Mariji, ondje nastanjenoj) namjenjuje sinu Andriji, glavnom nasljedniku Šimunove imovine. Oporuka završava potpisom svjedoka, a zanimljivo je da nismo naišli na zabilježen datum njezina otvaranja te nam vrijeme smrti toga albanskog časnika nije poznato.²⁰

Slijedom raspoloživih dokumenata možemo nastaviti rodoslovlje ovoga ogranka roda Kruta. Andrija Kruta, Šimunov sin i njegov glavni nasljednik, u prvoj polovici XVII. stoljeća bilježi se – kao i njegov djed Jakov – kao zapovjednik mletačkih naoružanih brodova. Godine 1633. je zapovjednik jedne takve postrojbe u kojoj je djelovao albanski vojnik Mihovil Lindi, sin pokojnoga Vuka Dukaginija.²¹ Istu je

19 DAZd, SZB, Zuanne Braicich (1621-1645), b. XII, fasc. 4, br. 135, 9. I. 1626.

20 Prijepis oporuke Šimuna Krute vidi u Prilogu 1.

21 DAZd, SZB, Zuanne Braicich (1621-1645), b. XIII, fasc. 8, br. 302, 14. VIII. 1633.

službu Andrija Kruta obnašao i 1644. godine, kada se u njegovoj postrojbi bilježi vojnik Andrija Vuloda iz Paštrovića, tada pokajnik pred mletačkom inkvizicijom radi prijelaza na islamsku vjeru.²² Naposljetku, u oporuci zadarske stanovnice Helene, kćeri pokojnoga časnika Nikole Mizia i udovice Nikole Pleša (*Plessa*), Andrija Kruta bilježi se – uz rođaka guvernadura Mihovila te albanskoga časnika i guvernadura Gegu (*Ghega*) Scura – kao izvršitelj njezinih oporučnih želja.²³

Prethodno spomenuti (u oporuci Šimuna Krute te kao izvršitelj oporuke Helene Mizia) guvernadur Mihovil Kruta može se s pravom držati jednim od najistaknutijih odvjetaka te obitelji u XVII. stoljeću. U vrelima zabilježen već od kraja dvadesetih godina XVII. stoljeća, Mihovil Kruta tijekom četrdesetih godina istoga stoljeća postiže vrhunac svoje vojničke karijere pod stijegom Svetoga Marka – obnaša odgovornu dužnost guvernadura zadarskog vojnog područja, a u Kandijskom ratu jedan je od najistaknutijih vojnih zapovjednika elitnih mletačkih postrojbi zvanih *Soldati Albanesi* i *Croati a Cavallo*.²⁴ Brojne podatke o njegovom sudjelovanju u Kandijskom ratu (odnosno početnim ratnim godinama, kada su i zabilježeni najveći mletački vojni uspjesi na široj dalmatinskoj bojišnici) bilježimo u opsežnoj povijesnoj kronici Šibenčanina Franje Divnića. Godine 1646. Kruta se učestalo bilježi (zajedno s zapovjednikom hrvatskih postrojbi, zadarskim plemićem Karlom Benjom) kao zapovjednik Albanaca u bitkama u okolici Zadra. U kolovozu se, zajedno s hrvatskim postrojbama, uspješno odupire osmanlijskim nadiranjima na području sela Malpaga.²⁵ U istom mjesecu (i početkom rujna) Krutine albanske te hrvatske postrojbe poznatog časnika Franje Posedarskoga, brane Turanj i Biograd, ali su ih – nakon bezuspješnog otpora – prisiljeni napustiti i spaliti kako ne bi postali snažna osmanlijska vojna uporišta na ovome dijelu zadarskoga uzmorja. Mihovil Kruta tada se izrijekom bilježi i kao zapovjednik hrvatskih postrojbi Biograda, a imao je – osim vojničke uprave – i upravnu i sudsku vlast nad cijelim područjem.²⁶ U sljedećim

22 ASV, Santo Ufficio, b. 101. (29. VII. 1644).

23 DAZd, SZB, Zuanne Braicich (1621-1645), b. XIII, fasc. 14, br. 539, 29. XII. 1645.

24 *Croati a cavallo – Cavalleria Croata*, elitna su mletačka postrojba lake konjice. Njihov se osnutak može dovesti u usku vezu s osmanlijskim nadiranjima (u XV. stoljeću) i padom zadarsko-biogradske zaleđa pod osmanlijsku vlast tijekom XVI. stoljeća te prelaskom tamošnjih hrvatskih plemića na mletački teritorij. *Soldati Albanesi* – konjaničke (laka konjica) i pješake jedinice koje su novačene s područja koje se nalazilo u sastavu mletačke pokrajine *Albania Veneta*. U izvorima ih nalazimo još i pod nazivom *Cavalleria Albanese* i *Cappelletti*. Obuhvaćali su vojnike zavičajnoga podrijetla s današnjega crnogorskog uzmorja (Hrvate, Crnogorce i Albance), kao i iz mletačkih stečevina u današnjoj Albaniji (iz Skadra, Drača, Lješa i drugih gradova). Usporedi: Arduino Berlam, *Le milizie dalmatiche della Serenissima, Rivista dalmatica*, god. XVI, fasc. 1, Zara, 1935, str. 47-58; E. Concina, *Le trionfanti e invitissime armate Venete*, str. 29-41; L. Čoralčić – N. Balić-Nižić, *Iz hrvatske vojne povijesti*, str. 73-78.

25 F. Divnić, *Povijest Kandijskog rata*, str. 82; M. Jačov, *Le guerre Veneto-Turche*, str. 17.

26 L. Jelić, *Povjesno-topografske crtcie*, str. 47; A. R. Filipi, *Biogradsko-vransko primorje*, str. 440, 456; F. Divnić, *Povijest Kandijskog rata*, str. 91; L. Kos, *Dva rukopisna izvještaja*, str. 420; M. Jačov, *Le guerre Veneto-Turche*, str. 20; L. Čoralčić, *Biograd u XVII. i XVIII. stoljeću*, str. 393-393.

vojnim aktivnostima Krutine postrojbe, po naređenju mletačkog vrhovnog zapovjednika Leonarda Foscola, dopiru do Tisna i opsjedaju Rakitnicu – ne mogavši zauzeti kaštel zapalili su naselje i povukli se u Vodice.²⁷ Potom Krutine postrojbe sudjeluju u neuspjelom napadu na Skradin te, početkom listopada, u manjim okršajima sa Osmanlijama kraj Šibenika. Ondje je u manjem puškaranju sa osmanlijskim postrojbama i sam Mihovil Kruta ranjen u nogu.²⁸ U rujnu 1646. godine Kruta se bilježi, također u činu guvernadura, u oporuci jednog istaknutog albanskog časnika u mletačkoj službi. Riječ je o kapetanu Gegi (*Ghega*) Progoniju, privremeno nastanjenom u Zadru, u čijoj je oporuci guvernadur Kruta imenovan izvršiteljem.²⁹

Tijekom 1647. godine Kruta i njegove postrojbe nastavljaju vojno djelovanje na dijelu zadarsko-šibenske bojišnice. Kao guvernadur bilježi se u borbama oko Zadra, a njegove se postrojbe posebno ističu pri osvajanju Zemunika (u bitci je poginulo šest zastavnika i 40 vojnika iz Krutine regimente).³⁰ Iste godine – posebno uspješne glede mletačkih osvajanja osmanlijskih utvrda u zaleđu dalmatinskih gradova – Krutini *Albanesi* daju značajan doprinos osvajanju Nadina (gdje Kruta predvodi i hrvatske postrojbe), Vrane, Skradina i utvrde Kamen. Djelovanjem Krutinih vojnika zapaljene su solinske fortifikacije kako ne bi Osmanlijama mogle poslužiti u nastavku ratovanja, dočim su na rijeci Žrnovnici porušeni mlinovi.³¹ U nastavku ratovanja 1647. godine Krutine postrojbe, zajedno s hrvatskim četama Frane Posedarskog, sudjeluju u bitkama s Osmanlijama kraj Bokanjca, Dikla, Crnog i Dračevca te potom – dajući ponovno zapažen doprinos ukupnim mletačkim snagama – u obrani Šibenika pri velikoj osmanlijskoj opsadi od 21. kolovoza do 15. rujna 1647. Krutini *Cappelletti* su u obrani grada držali važnu stratešku točku na području četvrti sv. Martina.³² Godine 1648. mletački su vrhovni zapovjednici posebno pohvalili udio Mihovila Krute u zauzimanju Drniša (iako su njegove postrojbe nakon bitke poharale i opljačkale grad) te u važnoj bitci pri osvajanju Klisa (posebno se istakao pri zauzimanju strateških prilaza utvrdi uoči opsade).³³ Naposljetku, 1649. godine završava uspješna vojnička karijera Mihovila Krute. Te je godine, u veljači, guvernadur Kruta poginuo pri mletačkoj opsadi Risna. Štujući zasluge toga uglednog albanskog časnika, mle-

27 F. Divnić, *Povijest Kandijskog rata*, str. 96-97; M. Jačov, *Le guerre Veneto-Turche*, str. 24.

28 G. Novak, Šibenik u razdoblju mletačke vladavine 1412-1797, str. 196; F. Divnić, *Povijest Kandijskog rata*, str. 97-99; M. Jačov, *Le guerre Veneto-Turche*, str. 25-26.

29 DAZd, SZB, Zuanne Sorini (1645-1650), b. I, br. 20, 24. IX. 1646.

30 B. Desnica, *Istorija kotarskih uskoka*, sv. I, str. 21-22; F. Divnić, *Povijest Kandijskog rata*, str. 114, 118; M. Jačov, *Le guerre Veneto-Turche*, str. 31-32.

31 F. Divnić, *Povijest Kandijskog rata*, str. 131-133, 137; M. Jačov, *Le guerre Veneto-Turche*, str. 38, 41, 43; L. Čoralić, *Zločin ili junaštvo?*, str. 561.

32 S. M. Traljić, *Zadar i turska pozadina*, str. 219; F. Divnić, *Povijest Kandijskog rata*, str. 141, 145; M. Jačov, *Le guerre Veneto-Turche*, str. 53, 57, 60.

33 F. Divnić, *Povijest Kandijskog rata*, str. 169-170, 178, 183; M. Jačov, *Le guerre Veneto-Turche*, str. 65-66, 74; L. Čoralić, *Zločin ili junaštvo?*, str. 561-562.

tački su kroničari za Krutu napisali da je bio *uno de' migliori capi, e de' più fruttuosi, che militassero in questa guerra in Dalmazia*.³⁴

Mihovil Kruta, zahvaljujući svojim zapaženim prinosima mletačkim osvajanjima diljem dalmatinske bojišnice u početnim godinama Kandijskoga rata, zasigurno je jedan od najpoznatijih i u literaturi najbolje obrađenih odvjetaka toga albanskog roda. Međutim, u odnosu na saznanja o njegovim vojnim djelovanjima, Krutin privatni život slabo je poznat. Poznato je, na osnovu zadarskih bilježničkih spisa, da je bio oženjen Marijom (nepoznatoga podrijetla). Sačuvana je njezina oporuka iz veljače 1649. godine. Iako sadržajem vrlo oskudna, svjedoči da je Marija, vrlo brzo po pogibiji supruga, stupila u novi brak. Njezin je drugi suprug također bio albanski časnik – kapetan Jakov Cestani³⁵ – zapovjednik postrojbe *Albanesa* pod vrhovnim zapovjedništvom Mlečanina Lorenza Dolfina.

Tijekom XVII. stoljeća bilježi se i nekoliko svećenika iz roda Kruta. Neki od njih djeluju u Zadru, dočim se spomen većine bilježi na području Mletačke Albanije. Tako je 1630. godine zabilježena smrt Blaža Krute, albanskog svećenika nastanjenog u Zadru te pokopanog u crkvi sv. Stošije.³⁶

Nekoliko je članova obitelji Kruta zabilježeno u svećeničkoj službi na području Mletačke Albanije. U oporuci Dominika Katića (*Cattichi*), kapetana nastanjenog u Zadru u prvim desetljećima XVII. stoljeća, bilježe se njegovi rođaci, braća Andrija i Antun Kruta te im se ostavlja ukupno deset dukata. Za Andriju Krutu izrijeком se navodi kako u trenutku pisanja Katićeve oporuke (1631. godine) obnaša čast kanonika (vjerojatno u Budvi), dočim njegov brat Antun (također vjerojatno stanovnik budvanskog područja) vjerojatno nije bio uključen u svećeničku službu.³⁷ Tridesetih godina XVII. stoljeća još se jedan Kruta bilježi kao svećenik u Albaniji. Riječ je o Krsti (*Cristoforo*) Kruta, svećeniku u selu Kakarići u biskupiji Sappa u sjevernoj Albaniji, kojega vizitacija barskoga nadbiskupa Jurja Bianchija iz 1637. godine bilježi kao duhovnika nedostojna ponašanja i sumnjiva morala.³⁸

U prethodno spomenutoj oporuci (1631.) albanskoga časnika Dominika Katića legatom (jedan zlatni pečatnjak) se obdaruje još jedan Kruta (također Katićev rođak). Riječ je o Franji Kruti, isprva svećeniku u Baru, a od oko 1620. godine

34 F. Divnić, *Povijest Kandijskog rata*, str. 212; M. Jačov, *Le guerre Veneto-Turche*, str. 91.

35 Ovdje se možda radi o bilježnikovoj pogriješci upisa prezimena. Naime, znano je da je nemali broj albanskih vojnika i časnika potjecao iz područja Šestana (*Sestani*), brdskoga kraja nedaleko od Bara. Moguće je da se i ovdje radi o časniku podrijetlom iz toga kraja (DAZd, SZB, Zuanne Sorini, 1645-1650, b. I, br. 50, 24. II. 1649).

36 R. Jelić, *Popis imena svećenika*, str. 9, 16.

37 DAZd, SZB, Zuanne Braicich (1621-1645), b. XII, fasc. 7, br. 267, 31. III. 1631); L. Čoralčić, *Zadarski kapetan XVII. stoljeća*, str. 219, 226.

38 J. Radonić, *Rimska kurija*, str. 101.

generalnom vikaru i upravitelju Budvanske biskupije. Kao i o guvernaduru Mihovili Kruti, i o crkvenom dostojanstveniku Franji također posjedujemo nešto više saznanja u literaturi. Čini se da ga je na odgovornu čast upravitelja Budvanske biskupije imenovao barski nadbiskup Marin Bizza (1608.-1624.).³⁹ U vrijeme administriranja u Budvi Kruta je održavao veze s uglednim zadarskim nadbiskupom Oktavijanom Garzadorijem (1624.-1639.) te mu je iznio neke svoje prijedloge u svezi reguliranja prihoda budvanskoga biskupa. Godine 1638. objavio je konstitucije za Budvansku biskupiju, potvrđene od Kongregacije za širenje vjere 17. srpnja iste godine.⁴⁰ Godine 1640. (10. IX.) papa Urban VIII. imenovao ga je biskupom Skadra, ali je i nakon toga Kruta zadržao položaj budvanskoga vikara. Iduće godine imenovan je i apostolskim povjerenikom za albanske biskupije Svač i Drivast.⁴¹ Održavao je učestale veze s Franjom Leonardisom, trogirskim arhidakonom i apostolskim vizitatorom za područje Paštrovića (i barskim nadbiskupom 1644.-1645.), od kojega je posudio i određenu novčanu svotu koju Leonardis oporučno namjenjuje predstavnicima Kongregacije za širenje vjere za uporabu prema njihovom nahođenju.⁴² Kruta se upravo posredstvom Leonardisa sastao (1641.) s barskim nadbiskupom Jurjom Bianchijem, kako bi se odredile granice između Budvanske biskupije i Barske nadbiskupije.⁴³ Kao rezultat tih pregovora Juraj Bianchi je 1. kolovoza iste godine ustupio, u nazočnosti Franje Leonardisa, skadarskom biskupu Kruti župu sv. Stjepana u albanskom selu Barbullush (južno od Skadra).⁴⁴ U povelji je Kruta imenovan kao *episcopus Scutarensis, ac omnium episcopatum citra Drinum in Epiro administrator universalis*.⁴⁵

Prilike u Skadru, gradu pod osmanlijskom vlašću, nisu bile nimalo povoljne za slobodnije djelovanje najvišeg crkvenog dostojanstvenika te važne albanske biskupije. Stoga već 5. svibnja 1642. godine nadbiskup Bianchi javlja Kongregaciji za širenje vjere kako je Kruta radi pritisaka osmanlijskih vlasti bio prisiljen napustiti Skadar i izbjegli na mletačko područje. Upravo radi nemogućnosti djelovanja na području svoje biskupije Kruta nije uspio, kako napominje Bianchi, obaviti vizitaciju.⁴⁶ O teškom položaju katolika u Skadarskoj biskupiji Kruta je i osobno izvještavao Kongregaciju za širenje vjere. U pismu upućenom 20. veljače 1643. opisuje krajnje nepovoljan položaj svojih vjernika, ali se žali i na lošu organizaciju ostalih susjednih

39 I. Jovović, *Iz prošlosti dukljansko-barske nadbiskupije*, str. 223.

40 D. Farlati – G. Coleti, *Illyricum sacrum*, sv. VII, str. 227-228. M. Jačov (*Spisi Tajnog vatikanskog arhiva XVI-XVIII veka*, str. 10-11) objavio je izvratke iz izvješća Franje Krute, tada apostolskog vikara za Budvu, o prilikama u Budvanskoj biskupiji.

41 Patritius Gauchat, *Hierarchia catholica medii et recentioris aevi*, sv. IV. (1592-1667), Patavii, 1967, str. 123, 307.

42 DAZd, Arhiv Trogira, kut. 54, Testamenti: XLIX.6. (1643-1646), 3. V. 1641; L. Čoralčić, Prilog životopisu barskog nadbiskupa Franje Leonardisa, str. 85, 89.

43 J. Radonić, *Rimska kurija*, str. 106, 166.

44 Naselje se spominje imenom *Barbarossi* i u Skadarskom zemljišniku iz 1416. godine (Š. Ljubić, Skadarski zemljišnik, str. 44-45).

45 K. Horvat, Novi historijski prilozi, str. 95-97.

46 J. Radonić, *Rimska kurija*, str. 111.

biskupija (Sappa, Lješ) te upozorava na čestu zlouporabu crkvenih položaja i nedostatak obrazovanog klera.⁴⁷ O teškoćama u radu misionara u sjevernoj Albaniji Kruta je iste godine izvijestio (zajedno s apostolskim misionarom za Albaniju, fra Kerubinom) i mletačkoga dužda Francesca Erizza (1631.-1646.).⁴⁸

Prognan iz svoje matične biskupije, Kruta je rezidirao u Budvi, gdje je podigao kuću za sebe i za svoje nasljednike na časti skadarskog biskupa.⁴⁹ Umro je nakon pet godina službe (vjerojatno koncem 1645. godine) i pokopan je u budvanskoj katedrali. Na položaju biskupa Skadra naslijedio ga je već iste godine Gregorio Frasinis iz Novare.⁵⁰ Iako njegovo djelovanje na časti najvišeg crkvenog dostojanstvenika Skadarske biskupije nije bilo vremenski dugotrajno, a tijekom svih godina bilo je opterećeno teškim stanjem katolika na širem području Albanije, Franjo Kruta ubraja se među zapaženije duhovne osobe na području od Budve do sjeverne Albanije u prvoj polovici XVII. stoljeća.

Iz prve polovice XVII. stoljeća poznat nam je još jedan odvjetak obitelji Kruta nastanjen u Zadru. Riječ je o Dominiku Kruti (*Crutta*), čija je oporuka, djelomično oštećena (pisana vjerojatno 1649. godine), pohranjena u fondu Spisi zadarskih bilježnika Državnog arhiva u Zadru.⁵¹ Na osnovu podataka iz Dominikove oporuke saznajemo neke podatke iz njegova života u glavnom gradu Dalmacije, ali nam nisu podrobnije razvidni njegovi rodbinski odnosi s prethodno (u Zadru) spomenutim članovima obitelji Kruta. Izvršitelj oporuke Dominika Krute zadarski je građanin Gerolimo Capello, a od izriječom zabilježenih članova najuže obitelji u oporuci se bilježe Dominikova supruga Margareta, glavna nasljednica svih oporučiteljevih dobara.⁵² Oporučni spis bilježi i Dominikova brata Marka kojemu se – ali tek nakon smrti najbližih nasljednika – dariva jedan srebreni pladanj i jedan zlatni prsten. Uz ove odredbe, u oporuci Dominika Krute izdvaja se još i legat upućen crkvi franjevac trećoredaca sv. Ivana, smještenoj izvan gradskih zidina. Toj se crkvi dariva, za potrebu gradnje oltara u čast Gospe (»ukoliko do te gradnje ikada dođe«) tri reala. Oporuka je otvorena neposredno nakon oporučiteljeve smrti, dana 30. rujna 1649. te taj datum možemo označiti kao približan dan Dominikove smrti.

U drugoj polovici XVII. stoljeća u Zadru djeluje još jedna duhovna osoba iz roda Kruta. Riječ je o Petru, dominikanskom redovniku, vlasniku vinograda u Bokanjcu. Podatak je zabilježen u notarskom ugovoru iz 1680. godine, kada Petar prodaje četiri kvarte svog vinograda (dijelom neobrađenog) hvarskom plemiću Vicku

47 J. Radonić, *Rimska kurija*, str. 112.

48 J. Radonić, *Rimska kurija*, str. 150.

49 J. Radonić, *Rimska kurija*, str. 292.

50 D. Farlati – G. Coleti, *Illyricum sacrum*, sv. VII, str. 327.

51 DAZd, SZB, Simon Braičich (1645-1678), b. VI, br. 75. (prije 30. IX. 1649).

52 Imovina joj pripada na doživotno uživanje, a nakon Margaretine smrti pripada njihovoj djeci (kojoj se imena izriječom ne navode). Ukoliko, međutim, njihovi potomci preminu bez nasljednika, imovina se ima rasprodati na javnoj dražbi i novac utrošiti za služenje misa zadužnica u zadarskim crkvama sv. Dominika (na oltaru Gospe od Krunice) i sv. Frane (na oltaru Gospe od Karmena).

Pellegriniju, tada nastanjenom u Zadru. Cijena vinograda iznosila je 40 dukata, a iz dokumenta nije razvidno je li Petar Kruta na istoj lokaciji posjedovao i neke druge agrarne čestice.⁵³

Posljednji član obitelji Kruta koji se obrađuje u ovom prilogu istaknuti je mletački časnik Franjo Kruta (sin kapetana Leonarda/*Lunardo*), zapaženi sudionik Morejskog rata (1684.-1699.). Slično kao i u primjeru Mihovila Krute, i o Franji najviše podataka bilježimo u djelima koja obrađuju vojnu prošlost Dalmacije u vrijeme mletačko-turskih ratova. Prvi njegov spomen (u činu mletačkoga kapetana) bilježimo u oporuci splitskoga patricija i kapetana Jakova Tartalje (*Tartaglia*) iz 1669. godine. Franjo Kruta ovdje se, uz ugledne dalmatinske patricije Franju Jeremiju (*Gieremia*) i Franju Dragača (*Dragazzo*), bilježi u dijelu Tartaljine oporuke koji kazuju o oporučiteljevima poslovima tijekom proteklih godina. Prema sažetom oporučnom navodu, Kruta i Tartalja ubirali su prihode s posjeda na otoku Pašmanu (Banj, Tkon) i u Trogiru. Poslovanje je bilo otpočelo još za života Franjina oca Leonarda, a sada Jakov Tartalja oporučno određuje da brigu glede podmirivanja dugovanja prema Kruti preuzmu njegov sin Gašpar i supruga Ana Marković.⁵⁴ Zemljišne posjede Franje Krute bilježi i ugovor iz 1672. godine, kada taj mletački časnik prodaje Antunu Mariji Pere, vjerojatno težaku na zadarskim otocima, neke svoje vinograde u Banju i Kalima.⁵⁵

Franjo Kruta, zapovjednik hrvatskih konjaničkih postrojbi (*Croati a cavallo*) bilježi se tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina u nekoliko oporuka vojnika privremeno nastanjenih u Zadru. Riječ je o oporučnim spisima Vida iz župe Radobilja (bliža okolica Makarske), zastavnika (*alfier*) Vuka Clementea i Luke Biljakovića iz Paštovića, a Franjo Kruta u svim se primjerima bilježi kao zapovjednik postrojbi u koje su oni bili uključeni.⁵⁶ Kruta se posebno istaknuo kao zapovjednik elitnih hrvatskih konjanika u Morejskom ratu. Godine 1687. mletački providur Antonio Zeno izvještava Senat o napadu na Duvno te posebno ističe junaštvo Franje Krute za kojega napominje da je *dimostro in tal'occasione la costanza ed il valore hereditato da suoi benemeriti antenati*.⁵⁷ Prema podacima iz djela Giuseppa Sabalicha, Kruta se kao vrstan zapovjednik istaknuo u borbama za Neretvu 1689. godine, gdje je kao brigadir zapovijedao sa 6.000 vojnika.⁵⁸ Također prema Sabalichu, Kruta je poginuo

53 DAZd, SZB, Andrea Tori (1675-1708), b. I, fasc. 4, str. 20¹-22. (17. IV. 1680).

54 ASV, Notarile testamenti, b. 871, br. 97, 12. VIII. 1669; L. Čoralić, Mletački kapetan XVII. stoljeća – splitski plemić Jakov Tartalja, str. 171, 174, 178; Ista, Pod stijegom Sv. Marka – tragovima hrvatskih časnika u Mlecima, str. 326; Ista, *U gradu Svetoga Marka: povijest hrvatske zajednice u Mlecima*, str. 155.

55 DAZd, SZB, Francesco Lantana (1669-1687), b. I, fasc. 1, 29. XII. 1672.

56 DAZd, SZB, Francesco Lantana (1669-1687), b. I, br. 47, 11. III. 1675; Isto, Nicolò Lomazzi (1678-1706), registro 10, Testamenti chiusi, br. 14, 1684; b. VI, Testamenti, br. 50, 26. VII. 1686.

57 B. Desnica, *Istorija kotarskih uskoka*, sv. II, Beograd, 1951, str. 191.

58 Š. Peričić, *Neki Dalmatinci – generali stranih vojski*, str. 218.

u mletačkoj opsadi Risna,⁵⁹ dočim je prema sadržaju njegova nadgrobna natpisa u crkvi sv. Frane u Zadru iz 1693. godine razvidno kako je poginuo u sukobu sa Osmanlijama na području Uskoplja te da njegovo tijelo nikada nije sahranjeno u za tu svrhu određenoj grobnici. Nadgrobni natpis, danas već dijelom teško čitljiv, prenosi i G. Sabalich u svojem vodiču kroz kulturno-povijesne znamenitosti Zadra, a ovdje ga objavljujem u vlastitom prijepisu:

FRANCISCI CRVTTE
EQVITVM CROATOR. DVCTORIS
AC INTER SEREN. REIPVB. CONDVCTOS
CAPVT HIC CONDITVR
EXIMII MILITARIS INGENII SEDE[M]
AC LAVREATOS CINERES HOSPES MENERARE
INTER ARMA ET AD ARMA NATO TOTA VITA MILITA[RE]
TESTIBVS ITALIA GRECIA ET DALMAT[IA]
TANDEM ADVERSVS TVRCAS INTER VVSCOPIE MO[N]TES
IN PVGNA ET VICTORIA OCCVBVIT
RELIGIONI ET PRINCIPI QVIBVS VIXERAT FIDELITER DECESSIT
ET QVIB. OMN[EM] ETATE MORTE[M] QVOQ. FORTITER
CONSECRAVIT
RAPVIT SORS SEPVLGRO CADAVER
SED TOTVS ORBIS ET TVMVLVS ET COELO IPSO CLAVDITVR
EMENDAUIT GLORIA FORTVNE INIVRIAM
STAT N. IM[M]ORTALIS HONOR VIRTVTIS SI NON CINERIS
NOLVIT TOTVS CONDI SEPVLGRO QVI TOTVS NO[N] FINIT
ET MORS NON EXTITV[M] SED PRECLARV[M] OPVS EVADIT
ANNO DOMINI MDCXCIII⁶⁰

59 Ovdje je, vjerojatno, Sabalich zamijenio Franju s prethodno spomenutim Mihovilom Krutom, sudionikom Kandijskoga rata, koji je poginuo pri mletačkoj opsadi Risna 1649. godine. Uspoređi: G. Sabalich, *Guida archeologica*, str. 108; Isti, *Huomeni d'arme*, str. 38.

60 Prijevod: *Franje Krute / vođe hrvatskih vitezova / i među najamnicima presajjne Republike / glava ovdje je postavljena / sijelo izuzetne viteške nadahnutosti / i lovorom ovjenčani pepeo obdariti (?) / među oružjem i za oružje rođen čitav je viteški život / o kom svjedoče Italija, Grčka i Dalmacija / onda protiv Turaka među brdima Uskoplja / u boju je i pobjedi pao / vjeri i vladaru kojima je živio vjerno*

Saznanja o obitelji Kruta na osnovi kojih je načinjen ovaj rad prikupljena su na osnovu postojećih podataka iz historiografije, kao i uvidom u arhivska vrela. Na osnovu njihove raščlambe razvidno je kako je riječ o uglednoj albanskoj obitelji koja je svojom sudbinom, uvjetovanom spletom vojno-političkih okolnosti u njihovim matičnim krajevima (sjeverna Albanija), bila u velikoj mjeri povezana s širim područjem istočnojadranske obale. Odvjetci obitelji Kruta bilježe se tijekom ranog novovjekovlja na širem području od Zadrimlja, preko Bara i Budve, do šibenskog i zadarskog područja. Doba njihovog najučestalijeg spominjanja u dalmatinskim vremenima podudara se s vremenom mletačko-turskih ratova u XVII. stoljeću (Kandijski i Morejski rat), tijekom kojih su se neki članovi toga roda (Mihovil Kruta u Kandijskom i Franjo Kruta u Morejskom ratu) istaknuli kao vrsni vojni zapovjednici u mletačkoj službi. Brojni Krute, nadalje, bilježe se kao svećenici u Albaniji i Dalmaciji, a među njima zasigurno je najpoznatiji skadarski biskup i upravitelj Budvanske biskupije Franjo Kruta.

Obitelj Kruta i njezini odvjetci nisu bili nepoznati u historiografiji. U monografijama i radovima koji se bave dalmatinskom i bokeljskom poviješću ranoga novoga vijeka njihov je spomen (posebice zapaženih časnika) ponegdje i učestalije prisutan. Ipak, kako je u uvodu ovoga rada naglašeno, izostala je cjelovitija obrada povijesti obitelji Kruta te su njezini pojedinci najčešće ostali sporedno zabilježeni u kontekstu neke druge problematske cjeline. Ovaj prilog pokušaj je da se od zaborava i zatajenosti otrgne jedna istaknuta, ali u historiografiji ni približno dovoljno poznata obitelj te ukaže na njezinu ulogu i prinose povijesti širega područja istočnojadranskoga uzorja. Vjerujem, naposljetku, da će dodatna istraživanja arhivskih vrela, kako domaćih tako i inozemnih, ovu problematiku dodatno osvijetliti novim znanstvenim spoznajama i saznanjima.

je preminuo / i kojima se u potpunosti (?) smrću također žestoko posvetio / sudba je otela grobu tijelo, / ali se cijeli svijet i grob i nebu samom zatvorio / popravila je slava sreće povredu / dajući (?) besmrtnu čast vrline ako ne praha / nije želio zasnovati grob koji čitav nije završio / i smrt ne prolaznu (?) nego presjajno djelo izbjegao / godine Gospodnje 1693. (Preveo: Damir Karbić)

PRILOG 1: *Prijepis oporuke kapetana Šimuna Krute (Državni arhiv u Zadru, Spisi zadarskih bilježnika, Zuanne Braicich: 1621.-1645., b. XII, fasc. 4, br. 135, 9. l. 1626.)*

Testamento del quondam Signor Capitan Simon Crutta⁶¹

Nel Nome di Christo Amen, l'anno della sua Natiuità mille seicento uenti sei. Nell'indictione nona, giorno ueramente de venere li 9 del mese di Gennaro. Nelli tempi del Serenissimo Principe et Signor Nostro Eccelentissimo il Signor Gioani Cornaro⁶² per l'Iddio gratia Inclito Dose di Venetia etc. Et del Regimento dell'Il-lustrissimo Signor Pietro Mocenigo⁶³ Conte di Zara et suo distretto dignissimo. Alla presentia del Nobil huomo Zaratino l'Illustre Signor Donato Ciualelli hono-rando Giudice Essaminador della Corte di Zara, di me Nodaro, et delli Testimonii sottoscritti.

Essendo statuito a cadauno di morir una uolta, et non sapendo l'huomo l'hora ne il ponto della morte, per il che considerando salubremente le predette cose il Signor Capitano Simon Crutta de Cacarichi d'Albania habitante in questa Città, sano per l'Iddio gratia della mente, senso, et intelletto, se bene di corpo grauamente amalato, et percio giacendo in letto, et temendo il Diuin Giuditio non uolendo partirsi dalla presente uita senza ordenar le cose sue, questo suo ultimo nuncupatiuo testamento qual si dice senza scritti hà procurato di fare et hà fatto nel modo che segue.

Primamente hà raccomandato l'anima sua all'Omnipotente Signor Iddio suo Creatore, alla Gloriosa Vergene Maria, et à tutta la Corte Celeste, et quando piaccera alla sua Diuina Maesta di leuarlo da questa ad altra miglior uita, uuole et ordena che il suo cadauere sia sepolto nella Chiesa et sepoltura delli Reuerendi Padri di San Francesco in questa Città nell'habito di detti Reuerendi Padri, ordenando che il suo cadauere sia accompagnato da tutte le religgioni et scolle che sono in questa Città, et che li siano fatte essequie conducenti al grado suo.

Commissario ueramente et di questo suo ultimo uolere fedel essequutore hà instituito, nominato et uoluto che sia il Molto Reuerendo Padre Mattio Vtticense Archidiacono di Nona, sottoponendolo in questa parte al foro secolare, allo quale hà dato omnimoda autorita di far essequire quanto nel presente testamento per esso testatore sara disposto et ordenato.

Reccordato delli tre luochi pii di questa Città ordinarii, rispose non hauer la commodita di potermi lasciar altro.

Disse esso testatore douer hauer come figliuolo et herede del quondam Signor Capitano Giacomo Crutta dal Signor Domenego Lecha mercante in questa Città per saldo di un publico instrumento esistente appresso esso Signor testatore ducati

61 *Napomena na margini:* 1626 Gennaro 9

62 Giovanni Corner I, mletački dužd od 1625. do 1629. godine.

63 Pietro Mocenigo, zadarski knez od 1625. do 1628. godine.

cento e cinquanta da lire 6 soldi 4 per ducato, al quale uolse s'habbi relatione, li quali ducati cento e cinquanta lascia iure legati alla Signora Marietta sua consorte figlia del quondam Signor Capitano Dimitri Mossora per segno d'amore che li porta.

Item disse li giorni passati hauer contato à Mattio cognominato Maruizza da Zarauecchia reali quaranta da lire 8 l'uno per douerli comprar tanti formenti et altre robbe necessarie per uso di casa, et che ditto Mattio sin hora ne li hà comprato cosa alcuna, et che esso Signor testatore si è prouisto per altra uia di esse robbe, che percio detto danaro si troua ancor appresso esso Mattio, li qual reali quaranta parimente lascia per segno d'amore alla sudetta Signora Marietta sua consorte.

Item disse douer hauere da un certo Morlaco nominato Michiel, dal quale disse non saper il cognome, reali dieci in raggion sudetta per tanti a lui imprestati li giorni passati, et che per detto danaro si è instituito piezzo Vuletta Chuxinouich da San Filippo e Giacomo, li quali parimente lascia alla predetta sua consorte.

Item disse douer hauere da mistro Mattio Pellus callegher reali cinque, che parimente à lui imprestati li giorni prossime passati, li quali uole, che parimente habbia la sudetta Signora Marietta sua consorte.

Item disse douer hauere dal Signor Capitano Giacomo Crutta suo germano al presente esistente in Italia ducati ottanta da lire 6 soldi 4 per ducato per saldo della compagnia renunciatali dal sudetto quondam Signor Giacomo suo padre; li qual ducati ottanta lascia iure legati al Signor Michiel Crutta nipote di esso testatore per segno d'amore.

Item hà lasciato à Anzoletta sua sua figliuola legittima et naturale procreata co la sudetta Signora Marietta sua consorte tutti li animali che di esso Signor testatore si trouano à San Filippo e Giacomo in casa del sudetto Vuletta Chuxinouich per segno d'amore.

Item hà lasciato à Andrea suo parimente figliuolo legittimo et naturale tutti li abiti da dosso di lui Signor testatore cosi di scarlato, seda, panno, et di qualsiuoglia altra sorte pur per segno d'amore; tutte le armi sue ueramente hà ordinato che siano adoprare cosi dal sudetto Andrea suo figliuolo, come anco dal sudetto Michiel suo nipote.

Item disse, che con la sudetta Signora Marietta sua consorte non hà riceuuto mai dote di sorte alcuna, ma che tutti li uestimenti che lei hà, et altri mobili di casa sono di raggione di lui testatore, et da lui acquistati, li qual uestimenti et altre robbe tutte, uuole che habbia la sudetta Signora sua consorte se però uedouerà douendo essere tenuta dotare la sudetta sua figliuola giusta le forze della facultà. Ma se à caso passerà à nouo matrimonio che habbia la mittà solamente di detti beni, et l'altra mittà la sudetta Anzoletta sua figliuola.

Item hà lasciato à Orsa sua serua un stramazzo, una couerta di pelle et doi delle camise di lui Signor testatore, uolendo che sia dalla sudetta Signora sua consorte à pieno sodisfatta delle sue mercedi senza alcuna streppito di giustitia.

Nel resto ueramente di tutti et qualsiuoglia beni suoi, mobili et stabili, raggioni et attioni presenti et futuri, se alcuni fossero, salue però li beni che hà in Albania, li quali disse hauer lasciato à Maria altra sua figliuola in Albania, suo herede vniuersale hà instituito, nominato, et uoluto che sia il sudetto Andrea suo figliuolo libero et assoluto.

Et questo disse et uolse che sia il suo ultimo testamento, et la sua ultima uolontà, il quale et la quale uuolse che uaglia per raggion di testamento, et se per raggion di testamento non ualesse, uaglia per li codicilli, per uia di donatione causa mortis, et di qualsiuoglia altra ultima uolontà, che di raggion meglio ualer et tenir potesse, non ostante che forse fosse pretermesso qualche ordine di raggione.

Fatto in Zara in casa dell'habitatione del sudetto Signor testatore appresso la Chiesa del Domo. Presenti il sudetto molto Reuerendo Signor Padre Mattio Vtticense, et mistro Zuanne Grison calzolaro, testimonii conosciuti chiamati etc.

Ioannes Braicich publicus auctoritate Veneta Jadreque iuratus notarius rogatus a presente testatore fideliter scripsit ita ipso iubente et in fidem subscripsit.

SUMMARY

The Albanian Kruta family and some of its eminent individuals – A contribution to the research of communications on the eastern Adriatic coastline in the Early Modern Age

In the history of the eastern Adriatic coast, particularly of its Croatian part, a considerable role was played by families originating from areas and towns different than those in which some of their most eminent descendants operated and left the most trace. That is why records often contain insufficient and inadequate information on those families, usually limited to mere mentions within a topic that the chronicler found more attractive. The topic of this article is one such family, mentioned in various archival sources, known (usually only as a fleeting mention) by a number of historical works, but never discussed as a topic in its own right. It deals with the Kruta (Crutta, Cruta) family originating from North Albania, whose scions played an important role in various parts of history of the eastern Adriatic coastline from Albania Veneta to Zadar for a number of centuries. The article is based on both the analysis of academic and archival sources (from the State Archive of Zadar [Državni arhiv u Zadru] and the State Archive of Venice [Archivio di Stato di Venezia]). The lives and careers of the Kruta family members mentioned in those sources have been followed up in chronological order, with particular attention awarded to the period of seventeenth-century wars between Venice and the Ottomans (the War of Candia and the Morean War) in which a number of the family members held important positions within Venetian military forces (Michael and Francis Kruta). Besides family members who distinguished themselves as Venetian military commanders, there were also some important clergymen in the Kruta family, most notably Francis Kruta, the bishop of Shkodër (Scutari) and the administrator

of the diocese of Budva in the first half of the seventeenth century. The article concludes that the Krutas, even though the family was not very popular or researched among scholars, nevertheless belonged to eminent Albanian families of the Early Modern Age that significantly contributed to the history of the wider area of the eastern Adriatic coast.

Key words: the Republic of Venice, Dalmatia, Albania, Shkodër (Scutari), Zadar, Early Modern Age, military history, ecclesiastical history, family history, wars between Venice and the Ottomans
Key words: the Republic of Venice, Dalmatia, Albania, Shkodër (Scutari), Zadar, Early Modern Age, military history, ecclesiastical history, family history, wars between Venice and the Ottomans